

DR. NAGY LAJOS

A JÖVEDELMI ÉRDEKELTSÉG ÉS A GAZDASÁGI MECHANIZMUS A MEZŐGAZDASÁGBAN

A mezőgazdaság gazdasági mechanizmusa fontos alkotórésze a népgazdaság összgazdasági mechanizmusának. Több tényező indokolja azt, hogy külön foglalkozunk a gazdasági mechanizmussal a mezőgazdaságban; *a)* Igaz az, hogy a mezőgazdaság viszonylagos súlya a népgazdaságban csökken (csökken a mezőgazdaság nemzeti jövedelemben való részesedése, a mezőgazdasági lakosság abszolút és relatív nagysága, stb.), a mezőgazdaság *népgazdasági szerepe azonban továbbra is jelentős*. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy az egymást követő időszakokban növekszik a szükséglet a mezőgazdasági termékek iránt (változik az élelmiszerkereslet szerkezeti összetétele), másrészt azzal, hogy a növekvő mezőgazdasági termékmennyiséget egyre kisebb területen kell megtermelni. (Ez egyben a mezőgazdaság alapigényességének jelentős növelésével is jár.) *b)* Az új gazdaságirányítási rendszer egészének fontos jellemzője a vállalati önállóság növekedése, valamint a szabályozott árukategóriák szélesebb körű felhasználása. A szövetkezeti (csoport) tulajdon eleve tartalmazza gazdaságirányításnak ezeket az elemeit, amelyeket most nagyobb mértékben alkalmaznak az állami vállalatokban is.

Az új gazdaságirányítási rendszernek a mezőgazdaságban természetesen bizonyos sajátosságai vannak. Ennek oka egyfelől *a mezőgazdasági termelés természeti-technikai jellegzetességeiben keresendő*. A mezőgazdaság alapvető termelőeszköze, a föld korlátozott mennyiségű, a mezőgazdaság élő termelőeszközöket (növények, állatok) használ fel. Másfelől oka *a társadalmi elsajátítás szövetkezeti formája*. A szövetkezeti csoporttulajdon a tulajdoni elkülönültséget nagyobb mértékben tartalmazza, mint az állami tulajdon. Ez azt jelenti, hogy a termelőszövetkezeti tag *erősebben kapcsolódik* a tulajdonhoz, mint az állami vállalatok munkása. (A termelőszövetkezeti tag saját termelőeszközzeit, földjét viszi a termelőszövetkezetbe és a saját maga által létrehozott jövedelemből vásárol termelőeszközöket, amelyek a kollektíva tulajdonát képezik.) Továbbá azt jelenti, hogy a szövetkezeti elsajátításba történő össztársadalmi „beavatkozás” kisebb mértékű és másodlagos, a tulajdoni elkülönültség pedig nagyobb mértékű és elsődleges mint az állami vállalatokban. A tulajdoni elkülönültség forrása az elsajátítás mennyiségi egyenlőtlensége. Így ez is jelentősebb a termelőszövetkezetekben.

A termelőszövetkezeti tulajdonnak ezek a sajátosságai sajátos vonásokat kölcsönöznek a mezőgazdasági mechanizmusnak is. Ilyenek többek között a tartalékképzés, az árszabályozás, a jövedelemszabályozás, a tervezés, stb. sajátos vonásai.

A gazdasági mechanizmusnak a mezőgazdaságban jelentős eleme a *jövedelmi mechanizmus*, amelyen értjük a jövedelmek képződésének, elosztásának és elvonásának állami szabályozását és a piacautomatizmusok hatását e folyamatokra. A továbbiakban nem a mezőgazdaság gazdaságirányítási rendszerének egészével, hanem csupán a jövedelemérdekeltség és a jövedelemszabályozás kérdéseivel foglalkozunk.

A JÖVEDELMI ÉRDEKELTSÉG KÖZGAZDASÁGI KÉRDÉSEI A TERMELŐSZÖVETKEZETEK BEN

1. Az eleven munka-ráfordítás megoszlása a termelőszövetkezetekben.

A termelőszövetkezeti gazdaságban az eleven munka felosztásának — a tulajdonviszonyokból eredően — az a sajátossága, hogy a többletmunka (többletermék) nagy részével is a termelőszövetkezet rendelkezik, s emiatt *a szükséges- és többletmunka szétváltása nem olyan kifejezett*. Ezért azonban nem tagadhatjuk az eleven munka két részre szakadását a termelőszövetkezeti gazdaságokban.¹ Ez ugyanis *általános-mennyiségi* jellegű technikai-gazdasági viszonylat.

A többletmunka (többletermék) értéke a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben is két részre oszlik, mint a szocialista állami vállalatokban: *többletermék a kollektíva számára és többletermék a társadalom számára*. A különbség a többletermék két részre szakadásában csupán mennyiségi jellegű. A szövetkezeti gazdaságokban a kollektíva számára előállított többletermék értéke képezi a nagyobb részt.

A szükséges termék értékét — nézetem szerint — az átlagos termelési feltételek között működő termelőszövetkezetekben létrehozott új értékeknek az a része képezi, amely a tagok személyes fogyasztására jut *egyrészt a munka szerinti elosztás elve szerint, másrészt a társadalmi fogyasztási alaplóból részben a szükségletek szerint*.

Itt mindjárt adódik egy elméleti kérdés; a bruttó jövedelemnek *konkrétan* milyen részeit kell a szükséges munka termékének értékéhez és milyen részeit a többletmunka termékének értékéhez számítani. Más szóval a termelőszövetkezeti tiszta jövedelem mennyiben alakulhat át személyes jövedelemmé, s ha átalakult az munkadíj, vagy nyereségrészesedés jellegű? A kérdés nemcsak teoretikus jellegű, hanem gyakorlati is, mert érinti a munkadíj színvonalát és a felhalmozáson keresztül a fejlődés ütemét is. A kérdés megválaszolásánál a nehézséget egyrészt az jelenti, hogy ha a termelés oldaláról nézzük a munkának szükséges- és többletmunkára való megoszlását, ezt csak *elméletileg* ragadhatjuk meg, hiszen minden órában végzett munka tartalmaz szükséges- és többletmunkát is. Másrészt *gyakorlatilag* a szükséges- és többletermékre való megosztás az elosztási folyamatban valósul meg. Így úgy tűnik, hogy a szubjektív tényezőknek nagy a szerepe (pl. az állam rendeletileg meghatározza, hogy a kiosztható jövedelem 10%-át kell a fel nem osztható alapba tenni, vagy a szövetkezeti közgyűlés meghatározza a munkaegység értékét, stb.) Ha a *termelés oldaláról* vizsgáljuk a kérdést, akkor minden *olyan termék, amely a társadalmilag szükséges munkadíjszínvonal felett keletkezik, az többletermék*, tehát ez a színvonal nem tartalmaz tiszta jövedelem elemeket. Ha az *elosztás oldaláról* tekintjük, akkor az *egész személyes jövedelem, amely a munka és egyéb módon (pl. szükséglet) a tagságnak jut, a szükséges munka terméke*, tehát ez a színvonal tiszta jövedelem elemeket is tartalmaz (pl. nyereségrészesedés). Ezért gazdaság-elméletileg az *egységesség* azt indokolja, hogy *a termelő-termelőszövetkezeti dolgozók összes személyes fogyasztására szolgáló terméke szükséges termék*. Természetesen a termelőszövetkezeti szektor átlagos szükséges termék nagyságától eltér az egyes

¹ Itt olyan feltételekből indulunk ki, hogy a mezőgazdasági termékek ára meghaladja azok termelési költségét.

szövetkezeti gazdaságok szükséges termék nagysága. Ha a szövetkezeti szükséges termék nagyobb, mint az átlagos szükséges termék, akkor részben azzal magyarázható, hogy nagyobb a létrehozott új érték, vagy a többletermék egy részét szükséges termékként osztották szét. Mindkét esetben szükséges termékről van szó, de az első esetben ez nem csökkentette a többletermék nagyságát, míg a másodikban igen. A szükséges termék nagysága tehát nem a *számviteli-elosztás*, hanem a *végleges-elosztás* alapján alakul ki.

Nézetem szerint nem megfelelő az az álláspont, hogy a termelőszövetkezeti tagot mint tulajdonost is el kell ismerni és így a tag személyes jövedelme munkadíjból (amely mint a közvetlen termelőnek részesedése) és nyereségrészesedésből áll (amely mint tulajdonosnak a részesedése). Egyrészt ugyanis már a munkadíj képződésénél is szerepet játszik, hogy a tag tulajdonos munkaerő értéke nem korlátozza a munkadíj nagyságának, másrészt a nyereségrészesedést is saját munkájával hozta létre és munka alapján is jut hozzá.

Az előzőekben szoltunk a társadalmilag normális tiszta jövedelemről, most a *tiszta jövedelem-többlet* felosztásáról lesz szó, amely a társadalmilag átlagosnál jobb feltételek mellett jelenik meg. A kérdés egyrészt az, hogy a különbözeti jövedelem-többlet — mint amilyen a különbözeti földjáradék, az értékesítésből, a gazdálkodás ésszerűsítéséből származó jövedelem — szükséges termékként vagy többletermékként fogható-e fel, másrészt az, hogy a különbözeti jövedelem-többlet a többleterméknek (a többletermék értékének) kollektív vagy osztársadalmi szükségletekre szolgáló részét képezi-e?

A különbözeti jövedelmeknek a megoszlása személyes jövedelemre és tiszta jövedelemre elméletileg többféleképpen történhet: *a)* teljes egészében személyes jövedelemmé (szükséges termékké), *b)* teljes egészében tiszta jövedelemmé (többletermékké), *c)* részben személyes jövedelemmé és részben tiszta jövedelemmé (szükséges termékké és többletermékké) válik. Az utóbbi esetben a különbözeti jövedelem megoszlása vagy eltér a $v:m$ teljes jövedelemben elfoglalt arányától, vagy megegyezik azzal. Az említett elméleti feltevések között — nézetem szerint — az utóbbinak van leginkább objektív lehetősége. Tehát a különbözeti jövedelem a „*v*”-t és az „*m*”-et is a társadalmilag szükséges színvonal fölé emeli.

A különbözeti jövedelem személyes és tiszta jövedelemként való megjelenését vizsgálva megállapíthatjuk a következőket:

a) A termelőszövetkezetek jelenlegi elszámolási (számviteli) rendszerében a különbözeti jövedelem nincs elkülönítve a szövetkezeti jövedelmen belül, és nincsen megfelelő anyagi ösztönzés a járadékfelhalmozásra. Így a különbözeti jövedelem nagyobb része a személyes jövedelmet növeli.

b) A termelőszövetkezetekben az oszthatatlan alap növelésére, a kiosztható jövedelem meghatározott részét fordítják. Amennyiben ez különbözeti jövedelmet is tartalmaz, akkor ennek felhalmozása kismértékben növeli az oszthatatlan alapot. Ennek mértéke függ attól, hogy mekkora a kiosztható jövedelemben a különbözeti jövedelem nagysága és attól, hogy milyen arányú a felhalmozás. A jobb minőségű földeken kisebb a felhalmozás aránya, s így a különbözeti jövedelem viszonylag kis részét „vonják” el a felhalmozásra. Ezért — nézetem szerint — indokolt lenne a szövetkezetekben a földminőség szerint differenciálni az oszthatatlan alap növelésének százalékos kulcsát. A földminőséget jelenleg a „javított” aranykorona jövedelem alapján fejezhetnék ki.

2. A bruttó és nettó jövedelmi érdekeltség kérdései a termelőszövetkezetekben

Mint ismeretes, az eleven munka által létrehozott új érték ($v + m$) alkotja a *bruttó jövedelmet*, amelyet meghatározhatunk a *termelés oldaláról*: a bruttó termelési érték és a felhasznált termelőeszközök értékének a különbsége. Az *elosztás oldaláról* pedig: a munkadíjnak (szükséges munka terméke értékének) és a tiszta jövedelemnek (a többletermék értékének) összege. A bruttó jövedelem tehát teljes egészében megjelenik a termék értékében.

A *tiszta jövedelem* (m) az új érték egy része, amelyet úgy kaphatunk meg, hogy a bruttó termelési értékből levonjuk az önköltséget ($c + v$), vagy a bruttó jövedelemből levonjuk a munkadíjat (v).

A bruttó és nettó jövedelemnek háromféle nagyságát különböztetjük meg: a *megtermelt jövedelem* (amelyet a társadalmi munkaráfordításoknak megfelelő ár-színvonal tartalmaz), a *realizált jövedelem* (amely az árral történő elvonást figyelembe veszi) és a *felhasználható jövedelem* (amely az adó és egyéb elvonásokat is figyelembe veszi).

Ezek után megvizsgálhatjuk a jövedelmi érdekeltség (ösztönzés) kérdéseit a termelőszövetkezetekben. Az agrárközgazdászok közötti vitában jelentős helyet foglalt el az a kérdés, hogy a termelőszövetkezeti (kollektív) érdekeltség a teljes vagy tiszta jövedelemhez kapcsolódik-e?

A szocialista népgazdaságban a *nemzeti jövedelem növelésének* elsődleges szerepe van a tiszta jövedelem növelésével szemben. A nemzeti jövedelem pedig a szocialista gazdasági egységek bruttó jövedelmeinek az összege. Ez azzal függ össze, hogy a termelés és személyes szükségletek viszonya alapvetővé és közvetlenné vált, s ez lett a szocializmus alapvető termelési viszonya. Vagyis: *a)* A szocialista termelés célja a társadalom tagjai *szükséglet-kielégítésének a maximalizálása*. S a nemzeti jövedelem magában foglalja a személyes jövedelmet (munkadíjat) is. A tiszta jövedelem pedig nem tartalmazza a termelők személyes jövedelmét. *b)* A tiszta jövedelem nem cél, hanem főképp a *személyes jövedelem növelésének a feltétele*.

Ez tovább víve azt jelenti, hogy a szocialista vállalatok (állami és szövetkezeti) *társadalmi (végső)* feladata a bruttó jövedelem növelése. S ehhez kapcsolódik a vállalat kollektív anyagi érdekeltége is. A bruttó jövedelemnek azért van döntő szerepe kollektív anyagi ösztönzésben, mert magában foglalja egyszer mint *célt* a személyes jövedelmet, másrészt mint a *feltételt* a tiszta jövedelmet. A bruttó jövedelemnek a *kollektív anyagi ösztönzésben a termelőszövetkezetekben még nagyobb* a szerepe, mint az állami vállalatokban. Ez a termelőszövetkezeti gazdasági viszonyok sajátosságából következik. Abból, hogy a termelőszövetkezetek nagyobb gazdasági önállósággal rendelkeznek, a termelő és tulajdonos funkciók egybeesése közvetlenebb, mint az állami vállalatokban.² Ezért *saját maguk képezik a munkadíj alapos és a termelés bővítéséről is saját maguknak kell gondoskodni*.

De vajon azt jelenti ez, hogy a *személyes anyagi érdekeltség* is bruttó jövedelemhez kapcsolódik-e? Korántsem. Ezért nem szabad a bruttó jövedelem alapvető szerepét túlhangsúlyozni. A népgazdasági szükségleteknek megfelelő termelési színvonal és struktúra megválasztásakor a szövetkezetek a bruttó jövedelemnél is *erőteljesebben mérlegelik a személyes jövedelem alakulását*.

² Ez a termelőszövetkezeti tulajdon ama sajátosságával függ össze, hogy más a termelők és a termelés anyagi feltételeinek az egyesítése (háztáji gazdaság, a tsz-tag erősebb kapcsolódása a tulajdonhoz), valamint itt az önállóság (az elkülönültség) erősebb, mint az ösztársadalmi rendelkezés, összevetve az állami vállalatokkal.

Továbbá a bruttó jövedelmi elv és érdekelttség magában foglalja azt, hogy a termelőszövetkezetek *alapvetően önállóan osztják szét a bruttó jövedelmet munkadíjra és tiszta jövedelemre* (felhalmozásra, stb.). Ez azzal jár egyfelől, hogy azonos bruttó jövedelem mellett is — az elosztástól függően — jelentős különbségek alakulnak ki a termelőszövetkezetek munkadíjának színvonalában. Másfelől, mivel az egyéni anyagi érdekelttség közvetlenül a munkadíjhoz kapcsolódik (s csak közvetve a tiszta jövedelemhez), ez nyomást jelent abba az irányba, hogy a termelés *bővítését szolgáló* alapok növelése ellen hasson.

A fentiekből az következik, hogy egyfelől a bruttó jövedelem bizonyos határok közötti megosztását az államnak *szabályozni* kell, másfelől a *tervezett* felett keletkezett tiszta jövedelem egy része személyes jövedelemmé válhat. Így a tiszta jövedelmi *érdekelttség végső soron bruttó jövedelmi érdekelttség*.

A termelőszövetkezetekben a jelenlegi termelési színvonal, a lényegi gazdasági viszonyok és gazdasági mechanizmus mellett a munkadíjazásnak az a sajátossága, hogy: *a)* a munkadíj azonos munkáért egymást követő években különböző; *b)* a munkadíjat alapvetően nem garantálják; *c)* azonos munkáért különböző munkadíjakat fizetnek egyes termelőszövetkezetekben; *d)* a munkadíjalapot nem az állam, hanem a termelőszövetkezet képezi. A termelés és a gazdasági viszonyok fejlődése azonban olyan irányú, hogy ezeknek a jelenlegi sajátosságoknak a megszüntetése irányába hat. (Nézetem szerint az első két különbség a termelőszövetkezeti tulajdon keretei között felszámolható, vagy lényegében felszámolható). A munkadíjalapok központi képzésének hiánya csupán a termelőszövetkezeti tulajdon sajátossága. Az új gazdasági mechanizmus azzal, hogy egyrészt javítja az ipar és a mezőgazdaság árucseréje kapcsolatainak egyenértékűségét, megteremti a feltételeit annak, hogy a termelőszövetkezetek gazdasági megerősödésével, tartalék-alapok gyűjtésével *kiküszöbölje az évenkénti nagy jövedelemkülönbségeket* ugyanazon termelőszövetkezetben, hogy a munkadíjat nagyrészt garantálják. (Az NDK-ban, ha jogilag nem is, de ténylegesen biztosítanak minden termelőszövetkezeti tagnak évi 3200 DM minimális bért. Bulgáriában minimális munkadíj biztosítására alapot hoznak létre.) Másrészt a *jövedelemelvonás tökéletesítésével* (a differenciált jövedelemadó bevezetésével) számottevően csökkenteni lehet a termelőszövetkezetek közötti munkadíj különbségeket. A következő időben olyan fejlődés szemtanúi lehetünk, hogy az állami vállalatok és a szövetkezetek között a *gazdasági viszonyok és a gazdasági formák különbségei* csökkennek. Egyfelől a termelőszövetkezetek az állami vállalatokhoz hasonló munkadíjazási formákat valósítanak meg. Másfelől az állami vállalatokban is függővé teszik jobban a munkadíjat a vállalat gazdasági eredményeitől. Egy sor különbség eltűnik a két szektor gazdasági egységei között. Az a különbség, hogy: *a)* az egyikben a *munkadíj garantált*, a másikban nem; *b)* az egyes gazdasági egységek között *nincsenek személyes jövedelemkülönbségek*, *c)* a felhalmozás *csak a szövetkezetekben* függ a tiszta jövedelemtől.

A munkadíjnak a garantálása alapján a tervezettnél jobb gazdálkodás esetén *többet tiszta jövedelem* keletkezhet, amelynek egy része személyes jövedelemmé válhat. A személyes jövedelem növekedése mindig függ attól, hogy mekkora a *tiszta jövedelemnövekedés és ennek mekkora hányada válik személyes jövedelemmé*. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy a bruttó jövedelmi érdekelttség mellett, a termelőszövetkezeti termelőerők és gazdasági viszonyok fejlődésével jelentőségre tesz szert a *tiszta jövedelmi érdekelttség is*. Ugyanis garantált munkadíj, valamint a felhalmozás nagyságának bizonyos meghatározása mellett a személyes jövedelem a „számviteli” tiszta jövedelemnek éppen úgy függvénye, mint a bruttó jövedelemnek.

Összegezve, a fejlődés során a bruttó jövedelmi érdekeltségnek, mint kollektív anyagi érdekeltségnek nem önmagában lesz jelentősége, hanem azért, mert magában hordja *egyrészt az alapvető személyes anyagi érdekeltséget (a munkadíj növelését), másrészt a tiszta jövedelmi érdekeltséget (a nyereség személyes jövedelemmé válását, valamint a munkadíj növekedés termelési feltételének biztosítását.)* Ezért egyetértünk az MSZMP „Gazdasági rendszerünk átfogó felülvizsgálatáról” szóló irányelveiben foglaltakkal, mely szerint: a bruttó jövedelmi érdekeltséget „kombinálni kell a jövedelmezőséget szolgáló ösztönzéssel (értsd: a tiszta jövedelemhez kapcsolódóval — N. L.) Ezért a szövetkezetek vállalatyszerűen gazdálkodjanak a munkadíjjalappal, mérjék az önköltséget és nyereségükből nyújtsanak kiegészítő részesedést tagjaiknak.”³

3. A bruttó jövedelem színvonalának és elosztásának alakulása a Csongrád megyei termelőszövetkezetekben

A gazdálkodási eredmény megoszlásának vizsgálata Csongrád megye termelőszövetkezeteiben a következőket mutatja:

a) A közös gazdaságban 1 tagra eső *gazdálkodási eredmény* 33%-kal növekedett 1961—1964 között. b) A *fogyasztás és felhalmozás viszonya* (a gazdálkodási eredményen számolva) 1961-ben 82:18, 1964-ben 85:15. c) A *személyes jövedelem* 37,8%, a felhalmozás 11,5%-kal növekedett 1961—1964 között. d) A *halmozott termelési érték* 24,7%-kal nőtt (ezt felfoghatjuk az eleven munka, a termelékenység mutatójának). e) Az 1 tagra jutó saját erőből felhalmozás 1964-ben 2483 Ft-tal nőtt. A beruházott vagyon ebben az időszakban 232,2%-kal nőtt. Ezek az adatok — noha tendenciákat jelölnek — mégis rendkívül szemléletesek. Megállapítható:

Egyrészt, hogy a fogyasztás és felhalmozás viszonya romlott, annak következtében, hogy a fogyasztás jobban nőtt. Ez hosszabb időn keresztül nem tartható, s ennek nemcsak a „káros fogyasztói törekvések” képezik az okát, hanem a viszonylag alacsony munkadíjszínvonal is.

Másrészt, a saját forrásból történő felhalmozás növekedése és mérete igen szerény, az állami támogatás (kedvezmény és hitelelengedés) jóval nagyobb szerepet játszik a felhalmozásban. A saját forrásból való felhalmozás kis volumenét mutatja, hogy ha a beruházott vagyon után elszámolnánk 6—6,5% amortizációt, ez teljesen felemésztené a felhasznált tiszta vagyon növekedést.

Az előbbi megállapításokat alátámasztja a hitelviszonyok alakulása is. (Lásd az 1. sz. táblázatot.)

A megyei összhitelállomány 1961—64 között 84%-kal növekedett, miközben az évi hitelfolyósítás 57%-kal nőtt. Ez azt igazolja, hogy az *évi törlesztések jóval kisebbek voltak, mint a hitelfolyósítások*. A területegységre jutó *hitelállomány gyorsabban nőtt* (94%-kal), mint a tiszta vagyon (85%-kal). A tiszta vagyon évi növekedése is kisebb volt mint a hitel évi növekedése (100:62). A 100 Ft *személyi jövedelemre jutó hitel* 1961-ben 122 Ft, 1964-ben 179 Ft volt. Az emelkedés 47%-os. Ezek is arra utalnak, hogy igen nagy a tsz-ek eladósodási folyamata. Ez megköveteli az állami irányítás formáinak megváltoztatását, a felvásárlási árszínvonal emelését.

Harmadrészt a személyes jövedelem gyorsabban nőtt, mint a munka termelékenysége.

³ Népszabadság, 1965. november 21.

Mindezek arra utalnak, hogy a szövetkezetek nagy része nem *tud felhalmozni saját forrásból*. A felhalmozás nem termékek árán keresztül, hanem *ingyenesen kerül* a szövetkezetbe.

Továbbá arra, hogy sok szövetkezetnél a bővített újatermelésnek azzal a formájával állunk szemben, amikor a *termelés bővítése felhalmozás nélkül történik*, méghozzá azáltal, hogy a pótlási alapot — amely nagyrészt a felhalmozási alap helyébe lépett — a korábbinál technikailag fejlettebb termelőeszközökre cserélik ki (a kisparaszti termelési eszközök kicserélése modernebb eszközökkel). Ezt látszik alátámasztani a mezőgazdasági termelés rendkívül szerény — évi 1,5—2,0%-os — növekedési üteme is. A fentiek arra utalnak, hogy a szövetkezeti gazdaság korábban említett tulajdonságait esetenként nem vesszük figyelembe. Ez korántsem jelenti azt, hogy a termelőszövetkezetek belső hibáiról (a vezetés gyengeségei, a tagság munkaintenzitásának alacsonyabb foka) el kívánjuk háritani a felelősséget, hogy a mezőgazdaságot az „ipar eltartottjává” tegyék. Mégis az új gazdasági mechanizmusban a fenti tényekkel számolnunk kell.

A hitel- és jövedelemalakulás Csongrád megye termelőszövetkezeteiben
(1961 = 100)

1. sz. táblázat

Megnevezés	Rövid lejáratú hitel		Állóeszköz hitel		Összes hitel		Személyes jöved.		Tiszta vagyon		Tiszta vagyon növekedés							
	Állomány	Folyósítás	Állomány	Folyósítás	Állomány	Folyósítás	1961	1964	1961	1964	1961	1964						
	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964	1961	1964						
1 dolgozó tagra	100	146	100	162	100	233	100	189	100	201	100	171	100	138	100	195	100	112
1 kh. mezőgazdasági területre	100	135	100	155	100	224	100	183	100	194	100	165	100	138*	100	185*	100	62*
Megye összesen	100	133	100	149	100	214	100	174	100	184	100	157	—	—	—	—	—	—

*-gal jelölt adatok szántóegységre vonatkoznak.
Forrás: MNB Csongrád megyei adatai alapján.

II.

A JÖVEDELEMSZABÁLYOZÁS ÉS A JÖVEDELEMDIFFERENCIÁK A TERMELŐSZÖVETKEZETEK BEN

A termelőszövetkezetekben a jövedelem differenciák végső oka nagyrészt a *természeti feltételek* különbsége. A jövedelemszabályozásnak is alapvető feladata e differenciák csökkentése. Ezért e fejezetben a különbözőzeti járadék keletkezését és elvonását tárgyaljuk.

1. A jövedelem differenciák és a különbözőzeti földjáradék

A különbözőzeti járadék termelőszövetkezeten *belüli* elosztását vizsgálva tisztázunk kell azt, hogy a különbözőzeti járadék mekkora hányada válik *személyes jövedelemmé* és mekkora hányada alkotja az *üzemi tiszta jövedelmet*. Ezt megelőzően — ha

feltételezzük azt, hogy a különbözeti járadék a v:m arányában oszlik meg — a termelőszövetkezeti bruttó jövedelem megoszlását kell nyomon követnünk. Csongrád megyében 1966-ban a rendelkezésre álló bruttó jövedelem a következőképpen oszlik meg: a) személyes jövedelem 74, b) felhalmozás 14, c) központi elvonás 12%.

A fentiekből az következik, hogy a járadék viszonylag nagy része válik a szövetkezetekben *személyes jövedelemmé*. Ez azt eredményezi, hogy nőnek a *szövetkezeti gazdaságok közötti különbségek* a személyes jövedelmek nagyságában, valamint azt, hogy ez csökkenti a termelőszövetkezetek *fejlődési ütemében* mutatkozó különbséget, mivel a földjáradék így nem növeli számottevően a felhalmozást.

A földjáradék és a személyes jövedelem

A következőkben igyekszem megközelítően kimutatni, hogy milyen hatással van a földminőség a tagok jövedelemrészesedésének nagyságára, milyen különbségek keletkeznek ennek következtében a termelőszövetkezetek között.

A földminőség és a személyes jövedelem viszonya a Csongrád megyei termelőszövetkezetekben

2. sz. táblázat

Megnevezés	I szántóegység sége eső aranykorona	Személyes jöved. dolg. tag/Ft		Tagok munka szerinti részesed. dolg. tag/Ft		„Földjáradék” dolg. tag/Ft	
		1965	1966	1965	1966	1965	1966
Szegedi járás	10,0	9580	11960	9009	11237	561	723
Szentesi járás	12,8	15300	17200	14404	16010	896	1190
Makói járás	10,8	17900	19600	16858	18360	1042	1240
Megye összesen	13,2	14580	16137	13770	15124	810	1013

Forrás: A Csongrád megyei termelőszövetkezetek zárszámadási összesítője. 1966.

Megállapíthatjuk, hogy: a) Szoros összefüggés van a földminőség és a személyes jövedelem nagysága között. Hiszen a megyei átlaghoz képest a jobb minőségű földeken 18%-kal magasabb, a rosszabb minőségű földeken pedig 44%-kal alacsonyabb a személyes jövedelem. (A jó és rossz földek személyi jövedelmei között 62% a különbség.) b) A személyes jövedelmek különbségei alakulásának az *uralkodó tendenciája* a növekedés (1962-ben pl. a személyes jövedelmek eltérése jóval kisebb volt). Ellenható tényező azonban itt a megfelelően alkalmazott állami támogatás, valamint az, hogy a rosszabb földminőségű termelőszövetkezetekben *viszonylag* nagyobb a *felhalmozási ráta*. (Pl. 1966-ban a makói járásban 13,1, a szegedi járásban 14%.) c) A fenti összefüggést keresztezheti egyéb tényezők hatása: a művelési ágak megoszlása, a vetésszerkezet alakulása, valamint az egy szántóegységre jutó beruházott vagyon nagysága.

A különbözeti járadék tehát igen *jelentős különbségeket okoz a különböző gazdaságokban ugyanazért a munkáért járó személyes részesedés nagyságában*. A jövedelemrészesedés nagyságában mutatkozó eltérések azonban nem csupán a szabályozó feltételek és az ennél jobb feltételek mellett termelő gazdaságok között állnak fenn, hanem a jobb feltételek mellett működők között is, hiszen a szabályozó feltételektől való elérések mértéke nem azonos.

A különbözeti földjáraadék hatását a *termelőszövetkezeti munka szerinti elosztásra* a következőkben foglalhatjuk össze:

a) A munka szerinti elosztás szocialista elvének érvényesülését sérti az, hogy a különbözeti földjáraadék nagy részét személyes jövedelemként használják fel. Hiszen az azonos munkamennyiségért járó munkadíjban jelentős különbségeket okoz a termelőszövetkezetek között. A termelőszövetkezeteken belül általában ilyen hatása nem mutatkozik, mivel a járaadékot is munka szerint osztják szét. Az elsajátítás egyenlőtlenségei, a tulajdoni elkülönültség mindig differenciálják a személyes jövedelmeket. A termelőszövetkezetekben a munka szerinti elosztással kapcsolatos egyenlőtlenségek (pl. az emberek eltérő munkaképessége), az árutermeléssel kapcsolatos egyenlőtlenségek (pl., hogy a vállalatok ráfordítása eltér a társadalmi ráfordításoktól) *kiegészülnek* egy újabb egyenlőtlenséggel, a *természeti feltételek egyenlőtlen elsajátításával*. Ezek a természeti feltételek a mezőgazdaságban *alapvető termelési feltételek*, s ugyanakkor *termés különbségeket* okoznak.

b) A különbözeti földjáraadékot nem indokolt alapvetően *személyes anyagi ösztönzés* céljaira felhasználni. A munka szerinti elosztás gazdasági törvénye megköveteli a járaadék közvetlen elvonását a szocialista állam által az egész társadalom számára, vagy közvetett „elvonását” a gazdaságon belüli felhalmozásra.

A különbözeti földjáraadék és a termelőszövetkezeti felhalmozás

A különbözeti földjáraadék elvonása nemcsak azért követelmény, mert a termelő egységek közötti viszonylatban sérti a munka szerinti elosztás törvényét. A szövetkezeti gazdálkodás fejlődésének a gyorsasága elsősorban az üzemi tiszta jövedelem nagyságától és a felhalmozásra jutó rész nagyságától függ. Az utóbbit viszont jórészt a termelőszövetkezeti kollektíva döntése határozza meg. Ebből az következik, hogy a *különbözeti földjáraadék nagyságától is függ a termelőszövetkezetek termelésének növekedési üteme*. A termelőszövetkezetek gazdasági fejlődésében viszont ebből eredően *aránytalanságok* keletkeznek, amelyek nagyrészt függetlenek a termelőfolyamat saját munkájával összefüggő tényezőitől. Továbbá, a fejlődési ütemben mutatózó eltérések *visszahatnak*, és tovább fokozzák az eleven munka díjában a szövetkezeti gazdaságok közötti különbségeket. Vizsgáljuk meg az elmondottakat számszerűen.

A földminőség, valamint a vagyon és a felhalmozás viszonya a Csongrád megyei termelőszövetkezetekben (1966)

3. sz. táblázat

Megnevezés	Tsz-ek száma	Arany korona/ szántóegység	Közös vagyon Szántóegység/Ft	Tiszta vagyon Szántóegység/Ft	Felhalmozás Szántóegységre Bruttó jöv. %-ban
Szegedi járás	53	10,0	4769	3025	291 14,0
Szentesi járás	27	12,8	6248	4021	422 16,1
Makói járás	18	15,8	6302	4559	593 13,1
Megye összesen	—	13,2	5708	3779	374 13,7

Forrás: Uo.

A táblázatból kitűnik, hogy: a) A *tiszta vagyon* a jobb minőségű földdel rendelkező tsz-ekben mintegy 21%-kal nagyobb, a rosszabb földdel rendelkezőkben pedig 25%-kal kisebb, mint a megyei átlag. (A jó földeken pedig 51%-kal magasabb

a tiszta vagyon, mint a rosszabbakon.); b) A területegységre eső *felhalmozás* a jobb földdel bíró tsz-ekben 59%-kal nagyobb, a rosszabb minőségű földűekben 29%-kal kisebb, mint a megyei átlag. (A jó földeken 104%-kal nagyobb, mint a rosszabbon.) c) A felhalmozás *abszolút* terjedelmében a különbségek nagyobbak, s a felhalmozás *viszonylagos* nagysága a jobb szövetkezetekben kisebb.

A járadék tehát jelentős *különbségeket hoz létre a szövetkezetek gazdasági fejlődésének ütemében*, s ez a különbség növekszik annak következtében, hogy a jó földön működő gazdaságok mindinkább elérik a *ráfordítások társadalmi színvonalát és képesek pótlólagos ráfordításokra*. A nagyobb felhalmozás nagyobb különbözeti II. számú járadékot biztosít, aminek abszolúte megint nagyobb része kerül felhalmozásra.

A járadék nagy részét felhasználják termelésbővítésre, amely kettős előnnyel jár: korlátozza a munka szerinti elosztás nagyobb mértékű megsértését, ugyanakkor a járadék felhasználása a jobb minőségű földeken a termelés gyors ütemű növelését, s a ráfordítások leghatékonyabb kihasználását biztosítja. E hatáshoz természetesen az szükséges, hogy a ráfordításokat azoknak a növényeknek a termelésében eszközöljék, amelyek számára az üzemen belül valóban jó minőségű föld áll rendelkezésre, és amelyek termékére a népgazdaságnak szüksége van.

A különbözeti járadék felhalmozása az említett előnyök mellett bizonyos *kedvezőtlen hatásokat* is eredményez. Mégpedig a szövetkezeti (csoport) tulajdon és a gazdálkodás irányításának szövetkezetekre jellemző módszerei között a járadék felhalmozása vagyoni különbségek növekedésére vezet az egyes gazdaságok között. Ezek a különbségek, ha *nem is közvetlenül*, hanem mondjuk a társadalmi alapok nagyságán keresztül, feltétlenül megmutatkoznak az egyes gazdaságok tagjai eltérő életszínvonalában. Továbbá, ha a járadék hatását az élömunkadíj nagyságára megszüntetjük, akkor felszámoljuk a járadék felhalmozásának anyagi ösztönzését. Az egész kérdéskomplexum megoldása attól függ, hogy hogyan találjuk meg a földjáradék kategória belső ellentmondása megoldásának legmegfelelőbb mozgásformáját. Vagyis azt az ellentmondást, hogy *a járadék szövetkezetek javára való elosztása nem kívánt jövedelemkülönbségek forrása, ugyanakkor a járadék termelése népgazdasági érdek, mert „mögötte” a legolcsóbban létrehozott termékmennyiség van.*

2. A jövedelem-differenciák csökkentésének útjai⁴

A termelőszövetkezeti termelési- és jövedelem-differenciákról általában

A termelőszövetkezeti szektorban a tulajdoni elkülönültség igen erős. Ennek oka az elsajátítás nagy mennyiségi egyenlőtlenségeiben van. Ez viszont a *technikai-természeti munkamegosztásból* következik. Az elsajátítás egyenlőtlenségei a *termelési feltételek és a jövedelmek egyenlőtlenségeiben* fejeződnek ki. A mezőgazdaságban az a sajátos, hogy *egyfelől* a termelési egyenlőtlenségek között jelentősek a természeti feltételek egyenlőtlenségei és az ezzel összefüggő jövedelem-differenciák, *másfelől* az, hogy ezen egyenlőtlenségek megszüntetésének bizonyos korlátját képezi az, hogy a szocialista állam itt nem annyira mint tulajdonos, hanem mint a *politikai hatalom* funkcionál.

A termelőszövetkezeti szektorban a természeti feltételekkel összefüggő jövedelem-differenciáknak más szektorral azonos vonása az, hogy a *tulajdoni elkülönült-*

⁴ Itt főképpen a földminőséggel kapcsolatos jövedelemkülönbségek csökkentéséről lesz szó.

séggel kapcsolatos, s hogy ez az *anyagi ösztönzés* oka és következménye. De különbözik abban, hogy *korlátozzák a munka szerinti elosztás* elveinek érvényesülését és *tartósan hatnak*. A szövetkezetek közötti jövedelemkülönbségek *megszüntetésénél* (mérséklésénél) fontos az, hogy: *a) A jövedelemkülönbségek csökkenthetők a termelési differenciák csökkentése nélkül is* (pl. jó szövetkezetektől nagyobb adó elvonása), ez azonban valamilyen formában visszahat a termelési feltételek differenciáinak csökkentésére is; *b) Azokat a jövedelemkülönbségeket kell elsősorban csökkenteni, amelyek a természeti, s nem a gazdasági feltételekkel kapcsolatosak.*

A természeti jövedelemkülönbségek csökkentésének alapkövetelménye az, hogy ennek nagyságát gazdaságonként meg tudjuk határozni. Maga a csökkentés útja lehet a „gyengébb” szövetkezeteknek nyújtott nagyobb állami támogatás; a „jó” szövetkezetektől jelentős jövedelemelvonás, vagy a két módszer együttes alkalmazása. Az első megoldás gyengéje, hogy legkevesebbé hatékony területeken növeli a ráfordításokat, a másikkal az, hogy a leghatékonyabb területeken korlátozza a felhalmozás méreteit. A fenti megoldások csökkentik ugyan a jövedelemkülönbségeket, de ellentétesek a népgazdasági érdekekkel, másfelől az anyagi ösztönzés lehetőségét csökkentik.

A jövedelemszabályozás olyan rendszerére van tehát szükség, amely a rosszabb minőségű földeken nagyobb személyes jövedelemnövekedést, a jobb minőségű földön pedig gyorsabb felhalmozásnövekedést biztosít, mindezeket az általános színvonal növekedése mellett.

A személyes jövedelmek különbségének mérséklése

A személyes jövedelmek viszonylag alacsony színvonalon nagy mértékben differenciálódnak. 1964-ben a „jó” szövetkezetekben az 1 tagra jutó személyes jövedelem 2,4-szer nagyobb volt, mint a „gyengébbekben”.⁵ Vagyis a gyenge tsz-ekben túl alacsony, a jókban pedig nem túl magas a személyes jövedelem. A jelenlegi helyzet az, hogy a mezőgazdasági munkadíjszínvonal alacsonyabb az ipari színvonalnál, másfelől a munkadíjak differenciája nagyobb, mint az iparban. Az is megállapítható, hogy a közös gazdaságokból származó személyes jövedelmek differenciái alig kisebbek, mint az átmeneti korszak kisparaszti gazdaságainak differenciái voltak.

Milyen úton történhet a lényeges személyes jövedelemkülönbségek csökkentése? Sokan úgy vélik, hogy megoldaná ezt a társadalmi, az egységes garantált munkadíjszínvonal bevezetése. Ez nem megoldható követelmény a fejlődés jelenlegi fokán. Hiszen: *a) Az állami szektorban sem egységes teljesen az azonos munkáért járó díj, noha sokkal kisebbek a munkadíj különbségek.* *b) Az új gazdaságirányítási rendszerben szoros kapcsolatot kell kialakítani egyfelől a személyes és a vállalati jövedelem, másfelől a vállalati és a nemzeti jövedelem között.* A személyes jövedelmek függenek a társadalmi teljesítménytől (a munka nemzeti jövedelem-termelő szerepétől). Ez bizonyos fokig differenciálja az azonos munkák díját is. *c) A társadalmi munkadíj nem jelent sohasem egységes színvonalat. Ezen az olyan társadalmilag átlagos munkadíjat értünk, amelyet a társadalom általában elismer. De ettől a népgazdasági átlagtól az egyes gazdasági egységek munkadíjszínvonala eltér. (Tehát a társadalmi munkadíj is csak uralkodó tendencia.)* *d) A jövedelemkülönbségek ösztönöznek a népgazdasági érdekek megfelelő munkára. Ezért: a) A személyes jövedelemkülönbségek teljes megszüntetése nem indokolt, csupán mérséklése; b) A munka*

⁵ Állami gazdaságok és termelőszövetkezetek gazdálkodása. 1961—1964-ben. (KSH. 1966. Bpest.)

szerinti elosztás nem független attól, hogy a *társadalmi haszonhatás motíválja* az azonos egyéni munkateljesítményért járó munkadíjat; c) A személyes jövedelemkülönbségeket úgy kell mérsékelni, hogy elsősorban a *természeti feltételekkel* összefüggő, valamint a *társadalmi munkateljesítménytől eltérő* jövedelemkülönbségeket kell nagyobb mértékben csökkenteni.

A felhalmozás ütemében mutatkozó különbségek

A „jó” és „gyenge” termelőszövetkezetek *felhalmozásának különbségei országosan nagyobbak, mint* a személyes jövedelmek különbségei. A „jó” tsz-ek felhalmozása mintegy 6,5-szerese a gyenge tsz-eknek. (A bruttó jövedelemben a felhalmozás aránya 13,6, illetve 21,5%.)⁶ A felhalmozásban mutatkozó növekedési ütem-különbség csökkentése — szemben a személyes jövedelmekkel — nem indokolt. *Egyrészt* mivel a felhalmozás aránya a „jó” tsz-ekben alig haladja meg az országos átlagot (20,2%). *Másrészt* a ráfordítások jelenleg itt a lehetőlegényebbek. *Harmadrészt* a személyes anyagi érdekelttség egyébként is húzóerővel bír a bruttó jövedelem nagyobb hányadának kiosztására, s a jelenlegi jövedelemszabályozási mechanizmus sem hat ezzel szemben.

Ezért véleményem szerint a termelőszövetkezeti szektor megszilárdulása után arra kell törekedni, hogy a *járadék mind nagyobb része a felhalmozást szolgálja*. Természetesen ez teljesen nem oldja meg a kérdést, mert az egyik évi nagyobb felhalmozás a következő évi nagyobb fogyasztásnak teremt lehetőséget. Az erre irányuló folyamatos törekvés realizálása mégis a népgazdasági érdekeknek megfelelő: csökkenti a munkadíjdifferenciákat és a jó földeken növeli a lehetőlegényebb ráfordításokat.⁷

Milyen úton lehet ezeket a lényeges jövedelemkülönbségeket (főként személyes jövedelemkülönbségeket) — amelyek nem kis részben a különbözőzeti járadékból származnak — csökkenteni? Az egyik út: a termelőszövetkezetek átlagföldterületének a termelőerők fejlődésével járó növekedése. Ha nagyobb a földterület, a különbségek kevesebb gazdasági egység között állnak fenn, és a nagyobb gazdasági egységeken belül a földminőségek jobban kiegyenlítődnek. A másik út: a különbözőzeti járadék meghatározott részének az elvonása. A harmadik út: rossz természeti feltételekkel bíró tsz-ek állami támogatása.

A jövedelem-differenciák csökkentése a járadék-elvonással kapcsolatban van a *földjáradék kategória lényegével és a vele kapcsolatos anyagi ösztönzés kérdésével*. A földjáradék kategória lényegét a benne rejlő ellentmondások alkotják. Így *természeti és gazdasági oldalának* ellentmondása, valamint a *szövetkezeti parasztság és az egész társadalom viszonyát* kifejező érdekellentmondás. A parasztság érdeke az, hogy a járadékot *teljes egészében* realizálja, a szocialista államé pedig az, hogy a járadék gazdaságnál hagyásával a *népgazdasági érdekeknek* megfelelő anyagi ösztönzést valósítson meg. (A természeti feltételeknek megfelelő termelési szerkezet, valamint a jó földeken a pótlólagos ráfordítások anyagi ösztönzését.) A földjáradék kategória anyagi ösztönzőként való felhasználása a népgazdasági feladatok megoldása érdekében a *munkától függetlenül differenciálja a jövedelmek nagyságát*.

A földjáradék kategória ellentmondásából következik a *járadék megoszlása* a szövetkezet és az állam között, valamint a *járadék szövetkezeti felhalmozásra „irá-*

⁶ Vági Ferenc: A termelőszövetkezeti jövedelmek kiegyenlítéséről. (Közgazdasági Szemle, 1966. 7—8. sz.)

⁷ Ezért indokolt az új irányítási rendszerben olyan adónem bevezetése, amely szabályozza a tsz — felhalmozás és — fogyasztás viszonyát.

nyitása". Ez is mutatja, hogy nem lehet minden természeti feltétellel összefüggő jövedelem-differenciát felszámolni, hiszen ez egyfelől a parasztság egyes rétegeinél *jelentős jövedelemcsökkenéssel járna*, másfelől a természeti feltételekből adódó jövedelem-differenciák teljes megszüntetésével a járadék megszűnik, mint a *pótlólagos ráfordítások ösztönzője*.

A *járadékszabályozásnak (járadék-elvonásnak)* a továbbiakban két mechanizmus-elemével: a mezőgazdasági árakkal és adókkal foglalkozunk röviden.

Az árral történő jövedelem-differencia csökkentéséről azt mondhatjuk, hogy a *mezőgazdasági termékek árának értékszint alatti megállapítása, bár kismértékben eszköze a járadék-elvonásnak, de a nagyobb mértékű elvonásnak alapvető eszköze nem lehet, mivel:*

a) Az ár útján történő elvonás az átlagos tiszta jövedelmet is terheli és funkciója a mezőgazdaság össz társadalmi szükségletekhez való hozzájárulása;

b) Az ár, mint a jövedelemelosztás eszköze, főképp a nemzeti jövedelemnek a munkások és a parasztok közötti elosztásában működik, s a társadalmi (átlagos) tiszta jövedelemhez kapcsolódik;

c) Az elvonás e formája a különbözőzeti tiszta jövedelem ideiglenes realizálását sem teszi lehetővé;

d) A mennyiségi összefüggések oldaláról vizsgálva, az elvonás jóval inkább csökkenti az átlagos tiszta jövedelmet, mint a különbözőzeti földjáradékot, illetve nem változtatja meg lényegesen a jövedelmeknek a különbözőzeti járadékból adódó különbségeit.

Az áron keresztül történő elvonás „fogyatékosága” az is, hogy a különbözőzeti I. és II. számú járadékot egyforma mértékben érinti, sőt, amennyiben a különbözőzeti II. sz. járadék a pótlólagos ráfordítások növekvő termelékenységevel kapcsolatos, akkor az árral inkább a különbözőzeti II. sz. mint a különbözőzeti I. sz. földjáradékot vonják el. Ezzel függ össze az a kérdés is, hogy érdemes-e a járadék *I. és II. formáját az elvonás szempontjából megkülönböztetni?* Nézetem szerint feltétlenül érdemes. A különbözőzeti járadék I. és II. formája gazdasági természetét tekintve *alapvetően* azonos: mind a kettő a jó földminőséggel kapcsolatos. De ugyanakkor a különbözőzeti II. sz. járadék feltételezi a pótlólagos ráfordításokat. Más szóval, eleve törekvést jelent a járadék felhalmozására és a népgazdaságilag leghatékonyabb helyen való ráfordítás növelésére. Ha figyelembe vesszük, hogy a *mezőgazdasági árszínvonal* (benne bizonyos növényfélések ára is) a következő időszakban növekszik, nyilvánvaló, hogy az *ár jövedelem-elvonó szerepe* csökken.

A földadó járadék-elvonó képességének ez az alacsony foka főképp azzal magyarázható, hogy a tényleges jövedelem-differenciák gyakran nem azonos arányúak az aranykorona tiszta jövedelem-differenciáival; a földadó nemcsak a jobb minőségű, hanem a közepes minőségű földek is „működik”, mint érték-elvonó; a növénytermelés termékeinek jelenleg viszonylag magasabb ára miatt az adó egy része a piaci tiszta jövedelmet vonja el, s nem a különbözőzeti járadékot.

Termelőszövetkezeteink *jövedelemadóként* a munka szerinti személyes jövedelem meghatározott százalékát fizetik a szocialista államnak. Mégpedig a munkadíj részesedésének 7%-át.

Mennyiben tölti be jelenlegi jövedelemadó-rendszerünk a különbözőzeti földjáradék elvonásának szerepét?

Először nem kielégítő a jövedelemadó járadék-elvonó szerepe, mert ez a jövedelem-többletnek csupán egy részét érinti, ti. azt, amely a személyes jövedelem elemévé válik és nem a szövetkezet egész jövedelem-többletét. Másodsorban, nem kielégítő a jövedelemadó rendszerünk azért sem, mert nem differenciált a jövedelemadó

kulcsa. A gyenge termelőszövetkezetekben a szükséges munka terméke értékének (élő munkadíjának) egy részét is, és az átlagos tiszta jövedelem nagy részét is elvonja, s így növeli a jövedelemkülönbségeket, noha a jövedelemadó funkciója éppen nem az alacsony személyes jövedelmek csökkentése, hanem a termelőszövetkezeti jövedelem egy részének elvonása.

Mezőgazdasági adórendszerünknek a legnagyobb fogyatéka tehát az, hogy *nem csökkenti a termelőszövetkezetek közötti jövedelemkülönbségeket*, sőt a jövedelemnek relatíve nagyobb részét vonja el a gyenge termelőszövetkezetekben, mint a közepesekben és jókban.

Milyen módosításokat indokolt végrehajtani a jelenlegi adórendszeren, hogy az jobban megfeleljen a járadékfelvonás követelményének?

A földadónak a földjáradékfelvonásra való alkalmassága nőne akkor, ha az átlagosnál nagyobb aranykorona tiszta jövedelem esetén progresszíven kerülne kivételre. Mondjuk aranykoronánként 4,1—6 kg-ot tenne ki a földminőségtől függően. A földadó jelenlegi formájának éppenséggel kisebb a járadékfelvonó szerepe, mivel katasztrális holdanként 20 aranykoronánál magasabb tiszta jövedelmet nem adóztathat meg. Nézetem szerint éppen a járadékfelvonás érdekében a 20 aranykorona tiszta jövedelmet meghaladó földeket — ha az aranykorona megközelítően tükrözi a föld minőségét — progresszíven kellene adóztatni. Ebben az esetben azonban szélesebb körűen kellene biztosítani a búzának más növényekkel való helyettesítését, mert ellenkező esetben a jó termőhellyel, de nagy tagsűrűséggel rendelkező termelőszövetkezetekben nehézségek keletkezhetnek.

A jövedelemadó rendszer tökéletesítését jelentené, ha azokban a gazdaságokban, amelyekben az élő munkadíj alacsonyabb a társadalmi színvonalnál, csökkent adókulcsot alkalmaznának.

A jövedelemadó kulcsát az aranykorona tiszta jövedelem szerint differenciálni kellene, továbbá differenciálni lehetne azt a személyes jövedelem nagysága szerint is. Kimutattam ugyanis, hogy a jobb földeken nagy lehet a munkaegység értéke, de mégsem történik járadékfelvonás, mert kevés a területegységre felhasznált munkaegységek száma.

A jövedelemadó alapja lehet a bruttó jövedelem, a személyes jövedelem és a tiszta jövedelem. Nézetem szerint legmegfelelőbb ha a jövedelemadó alapjául — bár az új gazdasági mechanizmus vitája során más vélemények is voltak — a személyes jövedelem szolgál. Részben azért, mert a bruttó jövedelemnek nagyobb részét teszi ki a személyes jövedelem, mint a tiszta jövedelem, s így a földminőséggel összefüggő jövedelemtöbbletek nagyobb részét lehet elvonni részben azért, mert ez korlátozza bizonyos mértékig a felhalmozása alap csökkentésére irányuló törekvéseket.

Az új gazdaságirányítási rendszerben az adórendszert jobban alárendeljük annak, hogy csökkentse a földminőségből származó jövedelemkülönbségeket, és annak, hogy szabályozza a szövetkezeti felhalmozás és fogyasztás viszonyát. Ennek érdekében: *a)* Az adó változatlan színvonalán belül növekszik a földadó aránya. (Ez az adó nem inkább járadékfelvonó); *b)* A földadó jobban differenciálódik a földminőség szerint. (Az eddigi aranykoronánként 4 kg búza helyett 2—7 kg búza között lesz megállapítva); *c)* A későbbiek során „reguláló” adót alkalmazunk, amely akkor adóztat, ha a bruttó jövedelem a meghatározottnál nagyobb részben válik személyi jövedelemmé. (A reguláló adó kulcsát is indokolt a földminőség szerint differenciálni.)

Д-р Лайош Надь:

ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ В ДОХОДАХ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Статья изучает специфику заинтересованности и в доходах в сельском хозяйстве, с особым учетом введения новой системы управления экономикой.

Первый вопрос обсуждает экономические вопросы заинтересованности в доходах в сельскохозяйственных производственных кооперативах. В рамках этого анализирует распределение затрат живого труда в кооперативах. Устанавливает, что прибавочный продукт и в сельскохозяйственных кооперативах разделяется на две части: прибавочный продукт для коллектива и прибавочный продукт для общества. Здесь однако большее количество прибавочного продукта выпадает на долю коллектива. Далее автор рассмотрел вопросы заинтересованности в брутто и нетто доходах в сельскохозяйственных кооперативах. Основным экономическим условиям социализма соответствует заинтересованность в доходе брутто, это однако не означает предполагая соответствующий уровень цен на сельскохозяйственные продукты —, что новая стоимость не разделяется на оплату труда и на чистый доход и что можно ренебечь накоплением. В заключение статья рассматривает уровень и распределение доходов брутто в сельскохозяйственных производственных кооперативах области Чонград.

Второй вопрос расследует взаимоотношение в кооперативах регулирования доходов и дифференциации доходов. В рамках этого обсуждает различные формы лишения доходов, как средства государственного регулирования. Обсуждает причины размеров дифференциации доходов между кооперативами, с особым учетом различных дифференциальных рент и в заключение пути уменьшения разницы в доходах.

Dr. L. Nagy

DIE ERTRAGSINTERESSIERTHEIT UND DER WIRTSCHAFTSMECHANISMUS IN DER LANDWIRTSCHAFT

Die Arbeit untersucht die Eigenheiten der Ertragsinteressiertheit in der Landwirtschaft, mit besonderem Hinblick auf die Einführung des neuen Systems der Wirtschaftslenkung.

Als erstes Problem werden die volkswirtschaftlichen Fragen der Ertragsinteressiertheit in den Produktionsgenossenschaften behandelt. Dabei wird die Verteilung des lebendigen Arbeitsaufwandes in den LPG-s analysiert und festgestellt, dass sich das Mehrprodukt auch in den LPG-s auf zwei Teile verteilt: auf das Mehrprodukt für das Kollektiv und das Mehrprodukt für die Gesellschaft. Hier ist jedoch quantitativ das für das Kollektiv erzeugte Mehrprodukt grösser. Weiterhin werden die Fragen der Interessiertheit am Brutto-Nettoertrag in den LPG-s untersucht. Den grundlegenden wirtschaftlichen Verhältnissen des Sozialismus entspricht die Interessiertheit nach dem Bruttoertrag, was jedoch nicht bedeutet, dass — ein entsprechendes landwirtschaftliches Preisniveau vorausgesetzt — sich der neue Wert nicht Arbeitslohn und Reinertrag verteilt und dass die Akkumulation vernachlässigt werden kann. Die Arbeit untersucht schliesslich auch das Niveau und die Verteilung des Bruttoertrages in den LPG-s des Komitats Csongrád.

Als zweites Problem wird der Zusammenhang zwischen Einkommensregelung und Einkommensdifferenzen in den LPG-s untersucht. In diesem Rahmen werden die verschiedenen Formen der Einkommensentziehung als Mittel der staatlichen Regulierung behandelt. Schliesslich werden noch die Ursachen der Einkommensdifferenzen mit besonderem Hinblick auf die Differentialbodenrente untersucht und die zur Verminderung der Einkommensdifferenzen möglichen Wege behandelt.